

Наука и общество: ние не си плащаме дълговете

А. Хобсън¹

Човечеството не е добре приспособено към ерата на науката. Проблемът е в това, че докато ние с готовност приемаме плодовете на науката, в същото време не желаем да поемем съпътстващите отговорности.

Сагата на Тери Шиаво² миналата пролет илюстрира проблема. Имаше хора, които твърдяха, че обществото не бива да се прави на Бог и да позволи да бъде махната тръбата, която поддържа жизнените му функции. Същевременно много преди това обществото фактически реши да играе ролята на Бог, като разви технологии, позволяващи продължаване на човешкия живот. Не е възможно да имаме едновременно и двете: ако използваме медицинските технологии, за да поддържаме хората живи, ние трябва да можем да вземем тежкото решение да позволим на човек да умре, когато тази технология стане контрапродуктивна.

Примерите за подобни проблеми между науката и обществото са многобройни. Земята е свръхнаселена, защото ние приветстваме достиженията на аграрните и медицинските технологии, без да поемем отговорност за ограничаване на раждаемостта. Лекарите коли разрушават нашата околна среда, нашите градове и нашия живот, защото ние харесваме тяхната мобилност толкова много, че не приемаме благоразумни ограничения на употребата им. Едно от най-големите предизвикателства към планетата е неограниченото използване на изкопаеми горива без никакво внимание към глобалното затопляне, което предизвикваме с това.

Модерната технология твори чудеса, но нейните странични ефекти са смъртоносни. Аз съм сигурен, че ние бихме могли да живеем царски, ако можехме да се научим да използваме технологията мъдро. Все още обаче голяма част от планетата остава бедна, мизерстваща и необразована.

Проблемът отчасти е вграден в нашите гени. Милиардите години биологична еволюция, увенчани с по-малко от 6 милиона години специфична еволюция на човечеството, не са ни подготвили добре за модерната технология. Да разгледаме например свръхнаселеността. Всеобщият подтик, насаждан по време на еони еволюция, е да се размножаваме. Но с постиженията на агрикултурата и медицината броят на хората се увеличи неимоверно и нашият импулс към размножаване става контрапродуктивен. Днес населеността далеч превишава капацитета на Земята, но въпреки това броят ни продължава да расте, защото ние не възприемаме семейното планиране като морална отговорност.

Прекомерно индивидуалистичните идеологии често водят до вредно използване на технологичните постижения. Добър пример за това е автомобилът. На мнозина от нас той предоставя безпрецедентна свобода за движение, но тази свобода днес руши градовете ни и нашата околна среда. Само преди стотина години тази свобода въобще не е съществувала. Въпреки това днес хората се вбесяват от предложенията да се жертва за всеобщото благо и частица от тази свобода чрез, например, повишаване възрастта за получаване на шофьорска книжка или увеличаване стандартите за разход на гориво за километър. Ние приемаме технологията, но отказваме отговорността.

Културните навици и по-специално изразяваните чрез многобройните световни религии, често стоят на пътя на рационалните решения по отношение на науката и технологиите. Науката със сигурност е съвместима с човешките и либералните религиозни ценности, включително с вярата в Бог, но тя не е съвместима с фундаменталистките вярвания, такива като т.нар. “буквална истина” на отделни

¹ Арт Хобсън е физик, професор емеритус в Университета на Арканзас. Статията му е публикувана в дискуссионната рубрика “По мое мнение” в априлската книжка на *The physic Teacher*, 2006. (Бел. прев.)

² Известен в САЩ медицински случай.

религиозни текстове. Така фундаменталистите по света са склонни да се противопоставят на промените, необходими за преодоляване например на свръхнаселеността: на семейното планиране, на сексуалното образование и на образованието и икономическата свобода на жените.

Ние стоим с единия крак в съвременността, а с другия – в средновековните суеверия, едно противоречие, което не може да издържи дълго. Ако му позволим да продължи още няколко десетилетия, последствия като недостиг на суровини, провалени нации, тероризъм и екологични катастрофи ще вкарат и двата ни крака обратно в Средновековието.

Не се отчайвайте обаче, защото нашето затруднение е разрешимо. Решението е да използваме онази част от нашата анатомия, която ни докара до тук: нашите мозъци.

Образованието е това, с което трябва да започнем. Да си плащаме дължимото за съвременната наука и технологии означава, на първо място, да учим повече, отколкото учим днес. Образованието трябва да бъде по-взискателно и всеобщо, трябва да отделя повече време за науките и трябва да поставя ударение върху критичното рационално мислене. За съжаление, суеверието продължава да спъва обучението по природните науки чрез фундаменталистките опити да се “допълнят” основни принципи на биологията, именно биологичната еволюция, с креационизма. Това е все едно да се допълни представата, че нашата планета е кълбо, с представата, че е плоска. Между учените няма дискусия по този въпрос и фундаменталистите продължават своя шумен обществен спектакъл. Докато ние не преодолеем подобни безумия, няма да имаме образователната система, от която се нуждаем.

Самите учени са главни виновници за липсата на отговорност за хуманното използване на науката. Именно учените трябва да помогнат да се образуват учителите, учащите, политиците, журналистите и останалите хора. Но ние, учените, посвещаваме почти цялото си време за правене на тясно насочени изследвания и преподаване на резултатите от тях, защото те ни носят престиж и изгоди, а отделяме малко време за студентите дори в нашите собствени кампуси, да не говорим за връзките си с по-широката общественост.

Проблемите на науката и обществото ни притискат всекидневно и все повече. Крайно време е да им обърнем внимание.

Превод: Х. Д.